

การพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดลำปาง

The Development of Management in Lampang Provincial Meditation Practice Centers

พระตะวัน ขนติพโล (เกิดมุล)¹, สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์^{*2}, จีรศักดิ์ ปันลำ³

Phra Tawan Khantibalo (Koedmun)¹, Somchan Sripraschayanon,
Jeerasak Punlam³

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
Master of Arts Program in Buddhist Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College
Corresponding Author, E-mail: sartsirin@gmail.com*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม 2) เพื่อศึกษาหลักสูตรและแนวปฏิบัติกิจกรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมีศักยภาพการบริหาร ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการมีการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ด้านวิปัสสนาจารย์ได้แนะนำแนวทางปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ด้านสถานที่ เป็นพื้นที่สัปปายะ 2. หลักสูตรและแนวปฏิบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การปฏิบัติธรรมในรูปแบบการบวช 2) การอบรมหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะเวลาสั้นเพื่อเป็นการพัฒนาทางด้านกาย จิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การขัดเกลาจิตใจ ปลุกฝังให้เกิดความอดทน ช่มใจตนเองให้เว้นจากอบายมุข และสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง 3. วิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) ความพร้อม

สำนักปฏิบัติธรรม 2) สถานปฏิบัติธรรมมีความสัปปายะ 3) กิจกรรมเหมาะสม 4) กิจกรรมมีความยืดหยุ่น 5) พระวิปัสสนาจารย์มีความรู้ที่หลากหลาย 6) ความร่วมมือกับชุมชน และ 7) ความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติธรรม องค์ความรู้จากการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ นอกจากนี้ สถานปฏิบัติธรรมยังบริหารจัดการสถานที่ พระวิปัสสนาจารย์ กิจกรรมและเวลาได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีช่วยในการสอนได้อย่างดี

คำสำคัญ: การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม; การบริหารจัดการ; สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

Abstract

The purposes of this research are 1) to study the potential administration of the Meditation Practice Center; 2) to study the curriculum and practice guidelines of Lampang Provincial Meditation Practice Centers (LPMPCs); and 3) to analyze the management guidelines of LPMPCs. The study employs a qualitative research approach. The research instruments are conducted by in-depth interview with 25 key informants and data analysis with descriptive writing.

The results of the research found that 1. the LPMPCs have administrative potential, specifically as management aspect, it has provided convenience to practitioner; as Vipassanā teacher aspect, it has been appointed the practice of meditation according to Satipaṭṭhāna Sutta, and as place aspect, it is a comfortable area (Sappāya); 2. the curriculum and practice guidelines can be divided into two types of course in the followings: 1) Dhamma practice as the form of ordination; 2) training for Buddhists according to the curriculum for improving the quality of life in a short period of time. It is a curriculum for physical, mental, and intellectual development that will help to purify mindfulness, to cultivate patience, and to restrain from evil; and 3. analysis of management approaches are as follows: 1) the readiness for Meditation Practice Center; 2) comfortable area; 3) appropriate activities; 4) flexibility in the activities; 5) a wide range of knowledge of meditation

teachers; 6) cooperation with community; and 7) responsibility for the practitioners. The body of knowledge of research shows that the practitioners have responsibility to follow meditation guidance. In addition, the LPMPCs can manage the places, Vipassanā teachers, activities, and time properly. Furthermore, technology is used suitably for teaching.

Keywords: Development of Meditation Practice Center; Management; Lampang Provincial Meditation Practice Centers

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง แต่ขณะเดียวกันสภาพจิตใจของมนุษย์กลับเริ่มเสื่อมทรามลง เกิดภาวะบกพร่องทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกและทัศนคติ ซึ่งโอสถในการรักษาโรคทางจิตใจจะต้องอาศัยการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ธรรมโอสถ โดยให้พุทธศาสนิกชนได้หันมาใส่ใจต่อการปฏิบัติธรรมอย่างกว้างขวางและแพร่หลาย โดยวัดต้องจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เป็นพื้นที่สัปปายะเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม (พระครูนนทกิจโกศล (สิริชัย สิริชัย) และคณะ, 2563) ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นแหล่งรักษาโรคอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงโรคไว้ 2 ประเภท คือ กายิกโรค (โรคทางกาย) และเจตสิกโรค (โรคทางใจ) ที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะโรคทางใจที่มีเฉพาะพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้นที่สามารถพ้นจากโรคได้ ในพระสูตรตตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โรคสูตร ได้กล่าวถึงผู้ที่ไม่มีโรคทางใจ คือ พระอรหันต์เท่านั้น บุคคลนอกนี้ยังไม่พ้นจากโรคทางใจ แม้ว่าบางคนอาจจะไม่ค่อยเป็นโรคทางกายเลยก็ตาม ข้อความในโรคสูตรที่ระบุไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย โรค 2 อย่างนี้ โรค 2 อย่าง อะไรบ้าง คือ 1. โรคทางกาย 2. โรคทางใจ สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปี บ้าง 4 ปี บ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมีอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจ ตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียวหาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 157: 217) ปัจจุบันจะเห็นว่า มนุษย์ต้องเผชิญกับโรคทางใจมากยิ่งขึ้น บางคนมีสภาวะจิตบกพร่องต้องอาศัยจิตแพทย์คอยเยียวยาโรคทางใจ แต่ในพระพุทธศาสนาการเจริญสมาธิภาวนาตามหลักสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานจะเป็นยาโอสถที่สามารถ

บำบัดและขัดเกลากจิตใจให้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลนี้ การสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ช่วยบรรเทาและฟื้นฟูสภาพจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 ได้กำหนดการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมไว้ซึ่งทำให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยกระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าว ปัจจุบันมีประมาณ 1,500 สำนักเมื่อเทียบกับจำนวนวัดที่มีจำนวน 40,580 วัด ยังถือว่า มีจำนวนน้อยมาก สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดลำปางมีจำนวน 14 แห่ง หากมองในภาพรวมจะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรมเหล่านี้เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานงาน การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมที่สามารถเผยแพร่หลักธรรมและแนวทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมแก่พุทธศาสนิกชน (พระครูนนทกิจโกศล (สิริชัย สิริชัย) และคณะ, 2563)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีความเหมาะสมในด้านสถานที่ เทคนิค วิธีการ และแนวทางการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พุทธศาสนิกชน รวมถึงการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และตรงตามวัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
2. เพื่อศึกษาหลักสูตรและแนวปฏิบัติกรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีลักษณะรูปแบบการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1.1 การวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการบริหารจัดการบทธาพพระสงฆ์กับการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมในวัด แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม รวมถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ของศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มพระจริยนิเทศประจำจังหวัดลำปาง ประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

2. พื้นที่การวิจัย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่สำนักปฏิบัติธรรมจำนวน 3 แห่ง ที่มีการอบรม สั่งสอนและเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ได้แก่ 1. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางแห่งที่ 4 วัดบรรพตสถิต ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางแห่งที่ 1 วัดพระเจดีย์ขาวหลังพระอารามหลวง ตำบลตันธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 3. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางแห่งที่ 15 วัดเกาะวาลุการาม อำเภอเมือง ตำบลสวนดอก จังหวัดลำปาง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากกลุ่มผู้ที่มีบทบาทสำคัญเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 25 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระจริยนิเทศและพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป 2) กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม 10 คน 3) ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 คน และ 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5 คน

4. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นเพื่อสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยมีขั้นตอนในการตรวจสอบเครื่องมือจากคำชี้แนะของผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้ การนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองเก็บข้อมูลเบื้องต้น การนำมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปสู่การพัฒนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 การศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนา ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ หลักธรรมสำหรับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและสำนักปฏิบัติธรรม

5.2 การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละพื้นที่แบบวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากบริบทพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน พระจริยนิเทศ ประชาชนที่เข้าปฏิบัติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมแก่การบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

5.3 การติดต่อขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

5.4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง จากการสัมภาษณ์กลุ่มพระจริยนิเทศ กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.5 การสรุปองค์ความรู้ เผยแพร่ความรู้ในวารสารและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายเป็นความเรียงจากการวิเคราะห์เนื้อหาทางด้านเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ด้วยการเขียนบรรยายสรุปเนื้อหาโดยภาพรวมที่มีความสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อวิเคราะห์การพัฒนากิจการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางที่มีความเหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางพบว่า ด้านการบริหารจัดการ มีความโปร่งใสด้านรายรับรายจ่าย โดยจัดทำตารางและสรุปค่าใช้จ่ายเพื่อทำบัญชีสรุปและแจ้งให้คณะสงฆ์จังหวัดลำปางได้รับทราบ การจัดทำสถิติจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งแต่ละสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องจัดทำสถิติในแต่ละ

ละปีเพื่อรายงานแก่คณะสงฆ์ บุคลากรในการดูแลอาหาร ที่พัก ห้องน้ำ สถานปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงสถานที่อำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น สถานพยาบาลสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมหรืออาสาสมัคร *ด้านวิทยากร* สำนักปฏิบัติธรรมได้แต่งตั้งพระวิปัสสนาจารย์/วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิให้เข้ามาช่วยในการฝึกอบรม สั่งสอน และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติก็มีมาตรฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร *ด้านสถานที่* ถูกต้องตามระเบียบและเป็นศาสนสถานที่มีความเป็นสัปปายะ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปราศจากสิ่งรบกวน โดยมีการบริหารจัดการอาคาร สถานที่และห้องปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้เข้ามาศึกษาได้เกิดความเต็มใจและพร้อมที่จะศึกษา เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข จากการศึกษาเห็นได้ชัดว่า พื้นที่ของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 แห่ง เป็นพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต และอยู่ในเกณฑ์การแต่งตั้งเป็นสถานปฏิบัติธรรมในจังหวัดลำปาง โดยมีความพร้อม ทางด้านการบริหารจัดการ วิทยากร สถานที่ ซึ่งเป็นพื้นที่สัปปายะ โดยเฉพาะวัดบรรพ สกิตที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านและแวดล้อมด้วยป่าไม้ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดจิตใจที่สงบ และเข้าใจถึงการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักสูตรและแนวปฏิบัติกรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดลำปางมีหลักสูตรเพื่อฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจผู้ปฏิบัติธรรมจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. การปฏิบัติธรรมด้วยการเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตแบบเดียวกับพระสงฆ์ใน รูปแบบการบวชชีพรหมณ์ตามโครงการเฉลิมพระเกียรติที่สำนักปฏิบัติธรรมได้จัดขึ้น โดยเฉพาะวัดเกาะวาลุการาม ซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติได้ศึกษาวิถีชีวิต ของพระสงฆ์ โดยการบรรพชาและอุปสมบทในโครงการเฉลิมพระเกียรติเป็นเวลา 15 วัน หรือ 3 เดือนในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และวันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินี ฯลฯ 2. การอบรมพุทธศาสนิกชนตามหลักสูตรการ พัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะเวลานั้น เพื่อเป็นการพัฒนาด้านกาย จิตใจและปัญญา ซึ่ง หลักสูตรที่สำนักปฏิบัติธรรมได้จัดทำขึ้นจะเน้นการปฏิบัติธรรมตามแบบมหาสติปัฏ ฐาน 4 ได้แก่ *กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน* การพิจารณาร่างกายจากการประกอบด้วยธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม มองเป็นรูปธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยจนเกิดเป็นวงจรปฏิเสธสมุ ปบาท เกิดดับตามสภาวะแห่งสามัญลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความ เป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน *เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน* การพิจารณาเวทนา ที่เป็นสุข ทุกข์และอุเบกขา ให้เป็นเพียงนามธรรมอาศัยเหตุปัจจัยเป็นวงจรปฏิเสธสมุ ปบาท และเกิดดับตามสภาวะแห่งสามัญลักษณ์ *จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน* การพิจารณา เจตสิกที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดอยู่ มองแยกเป็นนามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยตาม

วงจรปฏิจจนสมุปบาท เกิดดับตามสภาวะแห่งสามัญลักษณ์ และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาโลกียธรรมทั้งปวงอันเกิดจากเหตุปัจจัย มองเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจจนสมุปบาทก็จะเห็นความเกิดดับตามสภาวะแห่งสามัญลักษณ์ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดการพัฒนาร่างกายและจิตใจ เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิตที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และเสื่อมสลายไปธรรมดา ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดการปล่อยวางและเข้าใจตนเองในการอยู่ร่วมกับสังคมในโลกปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ที่ 3 วิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล พบผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ความพร้อมสำนักปฏิบัติธรรม การบริหารจัดการต้องตอบสนองการรองรับความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีการจัดอาคาร สถานที่ กิจกรรม พระวิปัสสนาจารย์/วิทยากรและความปลอดภัยที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เกิดความสบายใจ คลายความกังวลและสามารถพัฒนาคุณภาพจิตใจให้สงบ อันเป็นเป้าหมายของสำนักปฏิบัติธรรมที่แท้จริง

ความสัปปายะในสถานปฏิบัติธรรม โดยเริ่มจากพื้นที่สถานปฏิบัติต้องเป็นแหล่งสัปปายะ เงียบสงบ บุคลากรที่เพียงพอ สิ่งอำนวยความสะดวกในการพักค้างแรมเพื่อปฏิบัติธรรม โดยพื้นที่จะต้องเป็นสถานที่โล่ง อากาศถ่ายเท ปราศจากสิ่งรบกวน และมีความปลอดภัย (พระมหานพดล สุวณณเมธี, 2565) เพื่อช่วยผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเรียนรู้และปฏิบัติธรรมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา เข้าถึงความจริงแห่งกฎของธรรมชาติว่า ทุกสิ่งล้วนมีอันเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลายไป ความเป็นสัปปายะจึงช่วยในการเจริญสติปัฏฐานเพื่อขจัดทุกข์ให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต สำนักปฏิบัติธรรมต้องตระหนักถึงความสำคัญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างสังคม หลักธรรมและกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแบบสันติ โสติตา จันทบุญญ (2565) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมว่า ควรฝึกฝนผู้ปฏิบัติให้มีจิตใจที่เยือกเย็น มีเหตุและผลมากยิ่งขึ้น สามารถอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน และกิจกรรมต้องเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติธรรมทั้งในช่วงปฏิบัติภายในสำนักปฏิบัติธรรมและภายหลังที่เสร็จสิ้นโครงการ ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยการยึดหลักธรรมะที่ช่วยค้ำจุนสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอย่างแท้จริง

ความยืดหยุ่นของกิจกรรม หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ปฏิบัติธรรมควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่น ไม่ตึงเครียดเกินไป คำนึงถึงเวลาที่เหมาะสม ไม่นานเกินไปหรือสั้นเกินไป เพราะกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้และเข้าใจหลักคำ

สอนที่สอดแทรกในกิจกรรมแต่ละประเภท ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความรู้สึกสบายกาย สบายใจ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณธรรมจิตใจได้เป็นอย่างดี

วิทยาการมีความรู้ที่หลากหลาย พระวิปัสสนาจารย์/วิทยากรต้องมีความรู้ที่หลากหลายที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้และสร้างความเข้าใจหลักการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการอบรม เพราะสื่อทำให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน ตื่นเต้น และไม่เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ทำให้การปฏิบัติธรรมเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความร่วมมือกับชุมชน การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีความร่วมมือกับชุมชน เพื่อช่วยป้องกันและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดและผู้ปฏิบัติธรรม อันแสดงถึงความสามัคคี ช่วยป้องกันความขัดแย้งได้

ความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติธรรม ผู้ปฏิบัติธรรมควรมีความพร้อม เต็มใจที่จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เคารพต่อตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตามระเบียบเพื่อข่มใจตนให้รู้จักอดทน อดกลั้น รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม งดเว้นจากอบายมุขเครื่องเศร้าหมอง เช่น การสูบบุหรี่ การใช้เครื่องมือสื่อสาร

อภิปรายผล

การพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

ด้านการบริหาร ต้องบริหารจัดการพื้นที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายของมหาเถรสมาคมเพื่อให้เกิดความเหมาะสม มีความโปร่งใสด้านรายรับรายจ่าย พื้นที่สะอาด มีห้องน้ำ ห้องสุขา ที่พัก สถานที่ปฏิบัติธรรมที่เพียงพอต่อผู้ปฏิบัติธรรม หากสถานปฏิบัติธรรมขาดระเบียบในการบริหารจัดการแล้วย่อมส่งผลเสียต่อสถานที่ปฏิบัติธรรมเอง เช่น หากพื้นที่สกปรกก็ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้สึกด้านลบ ไม่อยากเข้ามาปฏิบัติธรรมอีกต่อไป สอดคล้องกับงานของพระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย) (2557) ที่ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยทางสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีวิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการ เพื่อป้องกันมิให้สัตว์เข้ามาสร้างความสกปรก รบกวนผู้ปฏิบัติธรรม และต้องซ่อมแซมอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดถึงสถานที่พยาบาลหากมีผู้ปฏิบัติเกิดเจ็บป่วยขึ้น

ด้านพระวิปัสสนาจารย์ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ รู้วิธีดึงดูดใจผู้ปฏิบัติธรรม สามารถหลอมละลายพฤติกรรมผู้ปฏิบัติธรรมให้รู้จักรับผิดชอบตนเอง

และผู้อื่น โดยมีกิจกรรมที่สอดแทรกธรรมะและหลักคำสอนให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับเฉลิมเกียรติ สง่าศรี (2549) ได้ให้ความเห็นว่า การจัดกิจกรรมการสอนย่อมช่วยให้เกิดความรู้ น่าสนใจ ส่งผลให้การสอนเกิดประสิทธิภาพในการสอนมากยิ่งขึ้น การอบรมและพัฒนาจิตใจผู้ปฏิบัติธรรมของพระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความหลากหลาย และสามารถนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยกระตุ้นผู้ปฏิบัติธรรมให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาจิตใจและเกิดความสุข อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรม

ด้านสถานที่ ควรเป็นพื้นที่สัปปายะ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปราศจากสิ่งรบกวน มีอาคาร สถานที่ปลอดภัยและห้องปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับพระวิชชุกร ติสโร (ก้องแดนไพร) (2557) ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี โดยสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย มีที่จอดรถที่เพียงพอในช่วงเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ หากสถานที่เพียงพอต่อการรองรับผู้ปฏิบัติธรรมย่อมทำให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นพื้นที่เหมาะสมแก่พุทธศาสนิกชนที่จะเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือในวันเวลาที่เหมาะสมแก่ผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 หลักสูตรและแนวปฏิบัติกรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง มีการอบรมทั้งการเข้าไปสัมผัสชีวิตสมณะและการอบรมแก่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ ชัดเจนจิตใจผู้ปฏิบัติธรรม และมีพระวิปัสสนาจารย์ที่เพียงพอในการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 สอดคล้องกับพระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต และคณะ (2562) ได้ศึกษาความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรม โดยสำนักปฏิบัติควรมีพระวิปัสสนาจารย์ที่เพียงพอในการสั่งสอนแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติธรรม ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางได้มีการจัดหลักสูตรที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าศึกษา โดยเน้นหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิตและธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้พัฒนาจิต เกิดสมาธิและปัญญาในการหาหนทางแห่งการดับทุกข์ในชีวิต สอดคล้องกับพระมหานิพนธ์ มหารมมรภิโต (แสงแก้ว) (2546) ได้อธิบายถึงการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ และพุทธทาสภิกขุที่เน้นการพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิและปัญญา เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การดับทุกข์ โดยผู้ปฏิบัติต้องพิจารณาหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ในการพิจารณา กาย เวทนา จิตและธรรม เพื่อให้เกิดสติรู้เท่าทันถึงความจริงแห่งร่างกายที่เกิดจากการปรุงแต่งด้วยธาตุและขันธ์ แต่ก็เกิดสภาวะไม่เที่ยงแห่งสังขารที่ก่อให้เกิดทุกข์ การมีสติกำหนดรู้จิตเพื่อให้เกิดความใสสะอาดหมดจดจากสิ่งเศร้าหมองและก่อให้เกิดปัญญาที่เป็นผลสัมฤทธิ์ให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้

เข้าใจหลักแห่งชีวิตและสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง ดังที่พระชาตรี จิตเมโธ (วงศ์สกิจ) (2551) ได้ศึกษาสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของ ศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคเหนือที่เกิดจากการเจริญสติปัฏฐาน 4 โดยผู้ปฏิบัติ ธรรมกำหนดรู้ขณะปฏิบัติธรรมทั้งการเดินจงกรม การนั่งสมาธิและการกำหนดอิริยาบถ ย่อย กระทั่งจิตใจมีความอ่อนนุ่ม เคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระ วิปัสสนาจารย์ เกิดสภาวะทางจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง อดทนต่ออารมณ์ต่าง ๆ เกิด ปัญญาที่เข้าใจสภาวะแห่งสังขารและสามารถนำหลักคำสอนที่ได้จากการปฏิบัติไปสู่ การแก้ไขชีวิตได้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมช่วยขัดเกลา เพาะ บ่มจิตใจให้เข้าใจสังขารแห่งชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ควรมีอาคาร สถานที่ กิจกรรม พระวิปัสสนาจารย์และความปลอดภัย เป็นพื้นที่สัปปายะแก่ปฏิบัติ ธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งความเป็นสัปปายะจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติ ธรรมเกิดการรักษาศีล ตั้งมั่นด้วยสมาธิและเกิดปัญญาในความจริงแห่งชีวิตได้อย่างดียิ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสมถวิล ปภาโส (อิทธิม) (2561) ได้ศึกษาการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ได้แก่ *อ่าวาสสัปปายะ* ที่อยู่สงบ ปราศจาก ผู้สัญจระไปมาและปลอดภัย *โคจรสัปปายะ* การเดินทางสะดวก *ภัสสสัปปายะ* การ พุดคุยสิ่งที่เป็นประโยชน์ *บุคคลสัปปายะ* บุคคลที่อยู่ร่วมกันตั้งมั่นในศีลธรรม มกน้อย สันโดษ *โภชนสัปปายะ* อาหารเหมาะสมต่ออิตถาพตนเอง *อุตุสัปปายะ* อากาศ เหมาะสม และ *อิริยาบถสัปปายะ* อิริยาบถเหมาะสม เพื่อเกิดอิริยาบถการยืน เดิน นั่ง นอนที่มีความเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

ขณะที่กิจกรรมการอบรมควรก่อให้เกิดประโยชน์และสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน โดยสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีกลยุทธ์ที่ช่วยส่งเสริมในการเผยแผ่คำ สอนแก่ผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมใน สังคมปัจจุบัน สอดคล้องแนวคิดของฉันทนา กล่อมจิต (2546) ได้อธิบายรูปแบบการ จัดการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดที่จะต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ตามบทบาทหน้าที่ของ พระสังฆาธิการ โดยเฉพาะด้านการเผยแผ่ที่มุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน จะต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมให้ เกิดความยืดหยุ่น ไม่นานหรือสิ้นเกินไป เพื่อให้เกิดความสนใจและนันทนาการ ป้องกัน มิให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความเบื่อหน่าย หดหู่ ง่วงนอน โดยวิทยากรต้องมีความรู้ที่ หลากหลาย สามารถนำเครื่องมือที่ทันสมัยมาช่วยสอนกรรมฐานแก่พุทธศาสนิกชน สอดคล้องกับพระมหารุ่งเรือง รกขิตมโม (ปะมะชะ) (2549) ที่ได้ศึกษาผลการปฏิบัติ

วิปัสสนากรรมฐานแก่เยาวชน โดยสำนักปฏิบัติธรรมต้องอาศัยเครื่องมือการสอนให้มีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีรูปแบบทันสมัย และเป็นบทบาทอันสำคัญของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกแก่กลุ่มเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาศรณชัย มหาบุญโญ (2556) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่เชิงรุกของพระสงฆ์ในการพูด การเทศน์ การบรรยายธรรมให้เกิดความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ที่จะต้องมุ่งเน้นกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป

นอกจากการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมแล้ว ชุมชนมีความสำคัญต่อการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติธรรม และเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการของสำนักปฏิบัติประจำจังหวัด ขณะที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องปฏิบัติตามกฎ กติกา งดเว้นจากอบายมุขเครื่องเศร้าหมอง ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติได้เข้าใจและยอมรับสภาพความจริงแห่งสภาวะแห่งสังขารที่จะนำไปสู่การสร้างความสุข จึงจะเป็นการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้บรรลุผลตามเป้าหมายอย่างแท้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัย

การพัฒนาการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปางมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ภาพ 1 ปัจจัยการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำปาง

1) ปัจจัยทางด้านผู้ปฏิบัติธรรม จะต้องเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางสำนักปฏิบัติธรรมกำหนดไว้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมยอมรับต่อการกระทำของตนและรับผิดชอบต่อสังคมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การงดเว้น

จากการสืบทอด การดื่มสุรา การรบกวนผู้อื่นในสถานปฏิบัติธรรม ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการเกิดเป็นสถานที่สัปปายะแก่การปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

2) ปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการภายในสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นพื้นที่ร่มเย็น เหมาะสม สะอาดตา สะดวกและปลอดภัย เป็นสถานที่สัปปายะแก่การปฏิบัติธรรม เพื่อช่วยขัดเกลาจิตใจให้ผ่องใส โดยวิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นสถานการณ์ปัจจุบันและแทรกหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม โดยกิจกรรมจะต้องมีความเหมาะสม ยืดหยุ่นและนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะช่วยสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้เรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย

สรุป

การพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของสำนักปฏิบัติธรรมประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) วิทยากรหรือวิปัสสนาจารย์ และ 3) สถานที่ โดยพื้นที่จะต้องมีความเหมาะสม สัปปายะ สะอาด ร่มเย็น ปราศจากการรบกวนจากสังคมภายนอกและผู้ปฏิบัติธรรมเอง ซึ่งการปฏิบัติธรรมจะมีทั้งการเข้ามาสัมผัสวิถีแห่งสมณะและการอบรมระยะสั้น เพื่อเป็นการเพาะบ่มจิตใจให้สงบ เยือกเย็น และเข้าใจสภาพแห่งสังขาร สามารถปรับมาใช้ในชีวิตให้เกิดความสุขทั้งในช่วงปฏิบัติธรรมและภายหลังออกจากสำนักปฏิบัติธรรม โดยหลักสูตรต้องมีความเหมาะสม ยืดหยุ่น วิทยากรมีความหลากหลายและนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสั่งสอนผู้ปฏิบัติให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น รวมถึงชุมชนจะต้องเข้ามาช่วยเหลือ เอื้ออำนวยให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรมเองจะต้องเคารพกฎ ระเบียบ ข้อบังคับสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด

ดังนั้น การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีความเพียบพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น พระวิปัสสนาจารย์ เทคนิคการสอน ผู้เข้าร่วม สถานที่ ต้องบริหารจัดการให้เกิดความสมบูรณ์พร้อมเพียงกัน เพื่อให้สำนักปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ที่ช่วยขัดเกลาจิตใจพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจและเรียนรู้วิธีการละเว้นจากสิ่งชั่วร้าย ตัณมโนในการทำ ความดี และมีจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา รู้จักอดทน สำนึกกายวาจาใจ และเข้าใจสัจแห่งชีวิตที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ฉันทนา กล่อมจิต. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอมะนัง จังหวัดอุดรธานี. รายงานการวิจัย. สำนักงานเลขาธิการการศึกษา.

- เฉลิมเกียรติ สง่าศรี. (2549). *การพัฒนาบุคลากรครูด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านแกนคราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระครูนนทกิจโกศล (สิริชัย สิริชัย) และคณะ. (2563). รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8 (4), 1429-1438.
- พระชาตรี ฐิตเมธ (วงศ์สกิจ). (2551). *ผลสัมฤทธิ์ทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานภาคเหนือ วัดร่มเปิง (ตโปทาราม)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากังวาล อธิธมโม (ศรชัย). (2557). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหานพดล สุวณณเมธี. (2565). *เจ้าคณะอำเภอวังเหนือ เจ้าอาวาสวัดบรรพตสถิต ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง*. *สัมภาษณ์*. 1 กุมภาพันธ์.
- พระมหานิพนธ์ มหาธมมรฤชิต (แสงแก้ว). (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติกัมมัฏฐานของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโข และพุทธทาสภิกขุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ). (2549). *ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน: ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาครณชัย มหาบุญโญ. (2556). *การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมณวิมล ปภาโส (อินนิม). (2561). *การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร ตามหลักสัปตปายะ 7*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิชชุกร ดิสรณ (ก้องแดนไพร). (2557). *ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแห่งที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต และคณะ. (2562). ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรมของวัดป่าพุทธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรม*. 2 (2), 1-10.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โสติตา จันทบุญ. (2565). นักจัดการงานทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *สัมภาษณ์*. 21 มีนาคม.